॥अथअपस्तंबरघ्सत्रप्रारंभः॥

श्रीगणेशायनमः श्रीगुरुभ्योनमः अथकर्माण्याचाराधानिगृह्यंतउदगयनपूर्वपक्षाहःपुण्याहेषुका
र्याणियज्ञोपवीतिनाप्रदक्षिणंपुरस्तादुदग्वोपक्रमंस्तथापवर्गोपरपक्षेपिपाणिप्राचीनावीतिनापसव्यंदक्षि
णातोपवर्गोनिमित्तावेक्षाणिनैमित्तिकान्यग्निमिधाप्रागग्रैर्दर्भैरग्निंपरिस्तृणातिप्रागुदगग्रैर्वादक्षिणाग्रैःपि
त्र्येषुदक्षिणाप्रागग्रैर्वौतरेणाग्निंदर्भान्त्संस्तीर्यदृंहंन्यंचित्राज्ञाणिप्रयुनक्तिदेवसंयुक्तानिसक्तदेवमनु
ष्यसंयुक्तान्येकैकशाःपितृसंयुक्तानिपवित्रयोःसꣳस्कारमायामपतःपाणावाक्षणीसꣳस्कारःपात्रा
क्षइतिदर्शपूर्णमासवत्स्त्रीमपरेणाग्निंपवित्रंतार्हतेपात्रेज्यमानीयोदगग्राभ्यांपवित्राभ्यांत्रिरुत्पूयसमं
पाणेर्हत्वोत्तरेणाग्निंदर्भेषुसादयित्वादर्भैःप्रछाद्यात्मनदक्षिणतोदर्भेषुनिषाद्याज्यंविलाप्यापर्
णाग्निंपवित्रंतार्हतायामाज्यस्थाल्यामाज्यंनिरुप्योदीच्योंगरांनिरुह्यतेघधिश्रित्यज्वलंत्यदृदर्ती १

द्यु १

ग्रेप्रत्यस्यत्रिःपर्यग्निकृत्वोदगुद्वास्यांगारान्प्रत्यूह्योदगग्राभ्यांपवित्राभ्यांपुनराहारंत्रिरुत्पूयप
वित्रेअनुप्रहृत्य १ येनजुहोतितदग्नौप्रतितप्यदर्भैःसंभृज्य पुनःप्रतितप्यप्रोक्ष्यनिधायदर्भानद्भिः
सꣳस्रवेणाग्नौप्रहरतिशम्याःपरिध्यर्थेविवाहोपनयनसमावर्तनसीमंतचौलगोदानप्रायश्चित्तेषग्निं
परिषिंचत्यादितेनुमन्यस्वेतिदक्षिणतःप्राचीनमनुमतेनुमन्यस्वेतिपश्चादुदीचीनꣳसरस्वतेनुमन्य
स्वेत्युत्तरतःप्राचीनंदेवसवितःप्रसुवेतिसमंतंपैतृकेषुसमंतमेवत्स्त्रीमिध्ममाधायाघारावाघारय
तिदर्शपूर्णमासवत्स्त्रीमथाज्यभागौजुहोत्यग्नयेस्वाहेत्युत्तरार्धपूर्वार्धेसोमायस्वाहेतिदक्षिणार्धपू
र्वार्धेसमंपूर्वेणयथोपदेशंप्रधानाहुतीर्हुत्वाजयाप्यातानान्राष्ट्रभृतःप्राजापत्यान्याहुतीर्विहृताः
सोविष्टकृतंमित्युपजुहोतियदस्यकर्मणोत्यरीरिचंयद्वान्युनमिहाकरं॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्धि

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

न्त्सर्वꣳसिद्धꣳसुहुतंकरोतुस्वाहेतिपूर्ववत्परिषेचनमन्वमꣳस्थाः प्रासावीरितिमंत्रसंनामोलौकि
कानांपाकयज्ञशा ङ्खस्तत्र ब्राह्मणावेक्षोविधिर्द्विर्जुहोतिद्विर्निमार्ष्टिद्विःप्राश्नात्पुत्सप्याचामतिनि
लेटीतिसर्व ऋतवोविवाहस्यशीर्शिरोमासौपरिहाप्योत्तमंचनेदद्यꣳसर्वापुण्योक्तानिनक्षत्राणितथा
मंगळान्याचतश्चास्त्रीभ्यः प्रतीयरग्निंचकामिःप्रस्रज्यंतेतेवराःप्रतिनंदिताः २ मघाभिर्गावोगृह्यंते
फल्गुनीभ्यांव्यूह्यतेयाकामायेतदुहितरंप्रियास्यादितितांनिधायांदद्यात्प्रियैवभवतिनेवतुपुनरागच्छती
तिब्राह्मणावेक्षोविधिरिन्वकाशा ङ्खामृगशिरसिनिष्याशाङ्खस्तोविवाहेगोर्गृहेषुगोस्तयावरमतिथिनद
र्हये द्योस्यापचितस्तमितरयैतावद्गोरावंभस्थानमतिथिः पितरोविवाहश्चसुत्याꣳरूदतींनिष्क्रांतावरणेपरि
वर्जयेद्दंतागुत्पा द्योताभ्रषभांशारभांविनतांविकृतांमुंडांमंडूषिकाꣳसाकारिकांरातांपालींमित्राꣳस्रनुजांवर्ष

कारिंचवर्जयेन्नक्षत्रनामानदीनामावृक्षनामाश्चगर्हिताःसर्वाश्चरेफलंकारोपाङ्गावरणेपरिवर्जयेच्चलि
विषयेद्रव्याणिप्रतिछंनान्युपनिधायब्रूयादुपस्पृशेतिनानाबीजानिसꣳसृष्टानिवेद्याःपाꣳसून्क्षेत्राद्वोष्ट
शकृच्छ्मशानलोष्टमितिपूर्वेषामुपस्पर्शनियथालिंगमृद्धिरुत्तमंपरिचक्षतेबंधुशीलक्षणसंपन्नामरोगामु
पयछेतबंधुशीलक्षणसंपनःश्रुतवानरोगवतिवरसंपद्यस्यामनश्चक्षुषोर्निबंधस्तस्यामृद्धिर्नेतरताद्रि
येतेत्येके ३ सुहृदस्समवेतान्मंत्रवतोवरान्प्रहिणुयातानादितोह्यस्यामर्क्षमंत्रयेतस्त्वंपदृष्टातीयांज
पेच्चतुर्थ्यासमीक्षेतांगुष्ठेनोपमध्यमयाचांगुल्यादर्भꣳसंगृह्योत्तरेणयजुषातस्याभ्रुवोरंतरꣳसंम
ज्यपसीचीनंनिरस्येत्प्राग्नेनिमिसउत्तरांजपेद्युग्मात्समवेतान्मंत्रवतउत्तरयाद्यः प्रहिणुयादुत्तरेणयजु
षातस्याःशिरसिदर्भैएवंनिधायतस्मिन्नुत्तरयादक्षिणंयुगछिद्रंप्रतिष्ठाप्यछिद्रेसुवर्णमुत्तरयांतर्धा

योत्तराग्निः पंचभिः स्रुवपयित्वोत्तरयाऽऽहुतेनवासमाच्छाद्योत्तरयायोऽक्रेणसंनह्यत्यथैनामुत्तरयादक्षिणहस्तेगृहीत्वाग्निमुपानीयापरेणाग्निमुदगग्रंकुटमास्तीर्यतस्मिन्नुपविशतउत्तरोवरोग्निरूपसमाधानाद्याऽऽज्यभागांतेथैनामादितोद्वाभ्यामग्निमंत्रयेतथास्येदक्षिणेननीचाहस्तेनदक्षिणमुत्तानंहस्तंगृह्णीयाद्यदिकामयेतस्त्रीरेवजनयेनमित्यंगुलीरेवगृह्णीयाद्यदिकामयेतपुंसएवजनयेयमित्यंगुष्ठमेवसाग्नीवांगुष्ठमग्नीवलोमानिगृह्णातिगृभ्णामितरत्येतावग्निश्चतस्रश्चिरथैनामुत्तरेणाग्निंदक्षिणेनपदाप्राचीमुदीचीवादिशमग्निप्रक्रमयत्येकमिषइतिसप्तमेपदेजपति ६ प्राग्घोमात्प्रदक्षिणमग्निंकृत्वायथास्थानमुपविश्यान्वारब्धायामुत्तराऽऽहुतीर्जुहोतिसोमयजनिविदेस्वाहेत्यैतैः प्रतिमंत्रमर्थनामोत्तरेणाग्निंदक्षिणेनपदस्थानमास्थापयत्यातिष्ठेत्यथास्याऽज ३

लावुपस्तीर्यदिर्लाजानोप्याग्निघारयतितस्याः सोदर्यांल्लाजानावपतीत्येकेजुहोतीयंनारीत्युत्तराग्नि स्तिस्रश्चिः दक्षिणमग्निंकृत्वास्थानमास्थापयतियथापुरस्ताद्धोमश्चोत्तरयापुनः परिक्रमणमास्थापनं२ होमश्चोत्तरयापुनः परिक्रमणंजयादिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वोत्तराभ्यांयोक्त्रंविमुच्यतांततः प्रवाहयेत्प्रवाहारयत्समोप्येतमग्निमनुहारंतिनित्योधार्योनुगतोमंथः श्रोत्रियागाराद्वाहार्यउपवासश्चान्यतरस्यपत्न्यार्यायाः पत्युर्वानुगतेपिचोत्तरयाजुहुयान्नोपनसदुत्तरारथस्योत्तंसनीवाहावुत्तराभ्यांयुनक्तिदक्षिणमयआरोहतींमुत्तराग्निरग्निमंत्रयतेसूत्रेवर्त्मनोव्यवस्तृणात्युत्तरयानीलंदक्षिणस्यांलोहितमुत्तरस्यांतेऽउत्तराग्निरसीयातितीर्थस्थाणुचतुष्पथव्यतिक्रमेचोत्तराजपेत् ५ नावमुत्तरयानुमंत्रयतेनचनाव्या२त्तरतीवधूः पश्येतीत्वोत्तराजपेच्छ्मशानाधिव्यतिक्रमेशांडेरथेवारिष्टग्नरूपसमाधानाद्याज ३

प्रागंतेन्चारभ्याया मुत्तराआहुतीर्हुत्वाज्यादिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकरोतिक्षीरिणामन्येषांवाऽलक्ष्मण्या
नावृक्षाणानदीनांधन्वनाचव्यतिक्रमउत्तरेयथालिंगंजपेऽहानुत्तरयासक्तूंस्त्रायतिवा हावुत्तराभ्यांवि मुंचति
दक्षिणमग्नेऽोहितंचर्मानडुहंप्राचीनग्रीवमुत्तरलोममध्यंगारस्योत्तरयास्तीर्यगृहान्प्रपादयन्नुत्तरांवाचयति
दक्षिणेनपदानचदेहिळीमक्षितिष्ठत्युत्तरपूर्वेदेशेगारस्याग्नेरुपसमाधानाद्याज्यभागांतेन्चारभ्यायामुत्तरा
आहुतीर्हुत्वाजयादिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वोत्तरयाचर्मण्युपविशतउत्तरोचरोथास्याः पुत्रस्त्वोजीवपुत्रा
याःपुत्रमंकउत्तरयोपवेश्यतस्मैफलान्युत्तरेणयजुषाप्रदायोत्तरेजपित्वावाचंयच्छत्यानक्षत्रेभ्यउदितेषुनक्षत्रे
षुप्रीचीमुदीचीवा दिशमुपनिष्क्रम्योत्तराभ्यांयथालिंगंध्रुवमरुंधतींचदर्शयति ६ अथैनामाग्नेयेनस्थालीपा
केनयाजयतिपत्न्यवहंतिश्रपयित्वाभिघार्यप्राचीनमुदीचीनंवोद्वास्यप्रतिष्ठितमभिघार्याग्नेरुपसमाधाना

द्याज्यभागांतेन्चारभ्यायाऽस्थालीपाकाञ्जुहोतिसंगृदुपस्तरणाभिघारणेद्विरवदानमग्निर्देवतास्वाहाकारप्रदानो
पिवासकृदुपहत्यजुहुयादग्निः स्विष्टकृद्द्वितीयःसकृदुपस्तरणावदानेद्विरभिघारणंमध्यात्पूर्वस्यावदानंमध्येहोमोत्त
रार्धादुत्तरस्यात्तरार्धपूर्वार्धेहोमोऽपयोःप्रस्तरवत्तूष्णींबर्हिरत्काग्नौप्रहरतिसिद्धमुत्तरंपरिषेचनंतेनसर्पिष्मताऽऽ
ह्यणंजयेद्घोस्यापिसूक्तौऋषभंददात्येवमतऊर्ध्वंदक्षिणावर्जमुपोषिताभ्यांपर्वसुकार्यःपूर्णपात्रस्तुदक्षिणेत्य
केसायंप्रातरतऊर्ध्वंहस्तेनैतेआहुतीतंउल्लेर्यवैवाजुहुयात्स्थालीपाकवदेवतऽसौरीपूर्वाहुतिःप्रातरित्यकऽभय
तः परिषेचनंयथापुरस्तात्पार्वणेनोतान्यानिकर्माणिव्याख्यातान्याचाराद्यानिगृह्यंतेयथोपदेशंदेवताअग्निऽ
स्विष्टकृतंचांतरेणाविकृतमातिथ्यंवैश्वदेवेविश्वेदेवाः पौर्णमास्यांपौर्णमासीयस्यांकृतयते ७ उपाकरणेसमापने
चऋषिर्यःप्राज्ञायतेसदसस्पतिद्वितीयःस्त्रियानुपेतेनक्षारलवणावरान्नसऽसृष्टस्यचहोमंपरिचक्षतेयथोपदेशंका

म्यानिबलयश्चसर्वत्रस्वयंप्रज्वलितेग्नावुत्तराभ्या२समिधावादध्यादपन्नाश्रीःश्रीर्मागादितिवैतदहर्विजानीया
द्यदहर्भार्यामावर्तेतन्निरात्रमुभयोरथःस्त्रीया ब्रह्मचर्यंक्षारलवणवर्जनंचतयोःशय्यामंतरेणदंडोगंधलिप्तोवा
ससास्त्रेणवापरिवीतस्तिष्ठतिंतंचतुर्थ्यामपररात्रेउत्तराभ्यामुत्थाप्यप्रक्षाल्यनिधायाग्निरूपसमाधाना द्याज्य
भागांतेन्वारब्धायामुत्तरा आहुतीर्हुत्वाजपादिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वापरेणाग्निंप्राचीमुपवेश्यतस्याःशिरस्या
ज्यशेषाद्याहृतीर्जिरोंकारचतुर्थीर्जिरानीयोत्तराभ्यांयथालिंगमिथःसमीक्ष्योत्तरयाज्यशेषेणहृदयदेशौसम
ज्योत्तरास्तिस्रोजपित्वाशेषंसमावेदानेजपेदन्योवैनाग्निमंत्रयेतयदामलवद्वासास्यादयैनांब्राह्मणप्रतिषिद्धानि
कर्माणिसंशास्तियांमलवद्वाससमित्येतान्निरजसःप्रादुर्भावात्स्नाताम्रतुसमावेदानउत्तराग्निरग्निमंत्रयेत ६ ५
चतुर्थीप्रभृत्याषोडशीमुत्तरामुत्तरांयुग्माप्रजानिश्रेयसमृतुगमनमित्युपदिशंत्यर्थप्राध्वस्यपरिक्षवेपरिकासनेचा

पउपस्पृश्योत्तरयानिगंजेपेद्देवमुत्तरैर्यथालिंगंचित्रित्र्यंवनस्पतिंसिग्वातंशाग्रतिंशाकुनिमित्युत्तयोर्हृद
संसर्गंमुच्चिरात्रावरंब्रह्मचर्यंचरित्वास्थालीपाकंश्रपयित्वाग्नेरुपसमाधानाद्याज्यभागांतेअन्वारब्धाया
स्थालीपाकदुत्तराआहुतीर्हुत्वाजयातिप्रतिपद्यतपरिषेचनांतंकृत्वातेनसर्पिष्मतायुग्मान्द्यवरान्ब्राह्मणान्भो
जयित्वासिद्धिंवाचयित्वाचस्तिष्येणतिस्रःसप्तैर्यवैःपटंपरिक्रीतंयदिवारुण्यसिवरुणंत्वानिष्क्रीणामियदि
सौम्यसिसोमंत्वानिष्क्रीणामीतिश्वोभूतउत्तरयोत्थाप्योत्तरांस्तिस्रःसमिधमग्नेज्योत्तरयाज्यशेषेणहृदयदेशौस
ज्योत्तरास्तिस्रोजपित्वाशेषंसमावेदानेजपेदन्योवैनाग्निमंत्रयेतयदामलवद्वासास्यादयैनांब्राह्मणप्रतिषिद्धानि
कर्माणिसंशास्तियांमलवद्वाससमित्येतान्निरजसःप्रादुर्भावात्स्नाताम्रतुसमावेदानउत्तराग्निरग्निमंत्रयेत ६

गर्भाष्टमेषु ब्राह्मणमुपनयीत गर्भैकादशेषु राजान्यं गर्भाद्वादशेषु वैश्यं वसंतोग्रीष्मः शरदित्यृतवो वर्णानुपूर्व्येण ब्राह्मणान्भोजयित्वा शिरोवाचयित्वा कुमारं भोजयित्वानुवाकस्य प्रथमेनयजुषापः संसृज्योद्धाः शीतास्त्वा नीयोत्तरयाशिरउन्नित्री स्त्रीनुदपात्रानंतर्धायोत्तराग्निश्चतस्रश्चितस्रः प्रतिमंत्रप्रतिदिशंत्रपतिवपंतमुत्तरयानुमंत्रयते द क्षिणतोमानान्ब्रह्मचारचारीवानुहेशक्तुपिंडेयवानिधायतस्मिन्केशानुपयाभ्योत्तरयोदुंबरमूलेदर्भस्तंबेवानिदधाति स्नातमग्नेरूपसमाधानाद्याज्यभागांतेपालाशी समिधत्तरया धाय्योत्तरेणाग्निंदक्षिणेनपदारेमानमास्थापयत्याति ष्ठतिवासःसद्यः क्रीतमुत्तराभ्यामग्निमंत्रयोत्तराग्नित्रिस्तिस्रभिः परिधाय्यपरिहितमुत्तरयानुमंत्रयतेमौंजीमेखलांत्रि वृत्तांत्रिः प्रदक्षिणमुत्तराभ्यांपरिवीयाजिनमुत्तरमुत्तरयोत्तरेणाग्निंदर्भान्त्संस्तीर्यतेषुनमुत्तरयावस्थाप्योदकांजलि मस्माअंजलावानियोत्तरयात्रिः स्थोत्तरेदक्षिणेहस्तेगृहीत्वोत्तरेदेवताभ्यः परिदायोत्तरेणयजुषोपनीयसुप्रजास्त्वेति

परेजपतिप्रत्यगाशिषं ९

दक्षिणेकर्णेजपति १० ब्रह्मचर्यमागामितिकुमारआहप्रष्टपरस्यप्रतिवचनंकुमारस्यशेषंचैनंवाचयत्युत्तरमाज्यभा गांतमत्रैनमुत्तराआहुतीर्हावयित्वाजयादिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वापरेणाग्निमुदग्ग्रंकूर्चंनिधायतस्मिन्नुत्तरेणयजु षोपनेतोपविशतिपुरस्तात्प्रत्यङ्मुखासीनःकुमारोदक्षिणेनपाणिनादक्षिणंपादमन्वारभ्याहसावित्रींमेअनु ब्रूहीतित स्माअन्वाहतत्सवितुरितिपदोर्ध्वंचशस्ततःसर्वाव्यहृतीर्विहृताःपादादिघ्नेतषुनातथार्धर्चयोरुत्तमांकृत्वायांकुमार उत्तरेणमंत्रेणोत्तरमोष्ठमुपस्पृशतेकर्णावुत्तरेणदंडमुत्तरेणदंतपालौशोदंडोब्राह्मणस्यनय्यग्रोधस्कंधजोवाऽग्रोरा जन्यस्यतिवार्क्ष्यौदंडऽइत्यवर्णसंयोगेनैकउपदिशंस्मृतंचऽइत्येतद्वाचयित्वागुरवेवरंदत्वोदायुषस्युत्थाप्योत्तरेणादित्यमुप तिष्ठतियंकामयेतनायमद्भिद्येतेतितमुत्तरयादक्षिणेहस्तेगृह्णीयात्रियहमेतमग्निंधारयंतिक्षारलवणवर्जनंचप रित्वेतिपरिमृज्यतस्मिन्नुत्तरैर्मंत्रैःसमिधमादध्यादेवमन्यस्मिन्नपिसदारण्यादेधानाहृत्योत्तरयासंस्रावास्तिवासश्च

तुर्थीमुत्तरयादत्तेन्यत्परिधाप्य १ चतुर्थःपटलः ४ वेदमधीयत्नास्यन्त्रायुदयाद्व्रजंप्रविश्रयांतर्लोम्ना
चर्मणाद्वारमपिधायास्तेनैनमेतदहरादित्योमितयमध्यंदिनेन्नरूपसमाधानाद्याज्यभागांतेपालाशी २समिधमुत्तर
याधायापरेणाग्निकट्पुरकायांवोपरिविश्रयोत्तरयाक्षुरमभिमंत्र्योत्तरेणयज्ञुषावस्तेप्रदायापा २स २सर्जनाद्याकेशनिधा
नात्समानंजघनाधेव्रजस्योपविश्रयविस्त्रस्यमेघलांब्रह्मचारिणेप्रयच्छतिता २सउत्तरेणयज्ञुषोदुंबरमूलेदर्भस्तंबेवोपगू
हत्येवंविहिताभिरेवाद्भिरुत्तमाभिःषड्भिस्नात्वोत्तरयोदुंबरेणदतोधावतेस्नानीयोच्छादितस्नातउत्तरेणयज्ञुषा
हतमंतरंवासःपरीधायसार्वसुरभिणाचंदनेनोत्तरैर्दैताभ्यःप्रदायोत्तरयानुलिप्यमणि २सौपर्ण २सोपधान २सूत्रोत्तमु
त्तरयोदापात्रेत्रिःप्रदक्षिणंपरिप्लाव्योत्तरयाग्रीवास्वाबध्नेवमेववादरंमणिंमंत्रवर्जं २सव्येपाणावाबध्नाहतमुत्तरंवा
सोरवतीस्तेतिसमानंतस्यदशायांप्रवर्तोप्रबध्नदर्व्यामादायाज्येनाभ्यातायशुत्तरस्माहुतीर्हुत्वाजयादिप्रतिपद्यतेप

रिषिंचनांतंकृत्वैतामिरेवदक्षिणेकर्णआबध्नीतैतामिःसव्यएवमुत्तरैर्यथालिंग २सृजःशिरस्याजनमादर्शवीक्ष
णमुपानहौछत्रंदंडमितिवाचंयछत्यानक्षत्रेभ्यउदितेषुप्राचीमुदीचींवादिशमुपनिष्क्रम्योत्तरेणार्धर्चंनदिशाउपस्पृ
योत्तरेणनक्षत्राणिचंद्रमसमितिरात्रिनामसंताष्यथायथार्थंगच्छति १२ अथैतदपरंतूष्णीमेवतीर्थस्नातातूष्णीं २स
मिधमादधातियत्रास्माअपचितंकुर्वंतितत्कूर्चेउपविशातियथापुरस्तादेवमुत्तराभ्यांयथालिंग २राजास्त्रपतिश्चापः
पाद्याइतिप्राहोत्तरयाग्निमंत्र्यादक्षिणंपादंपूर्वंब्राह्मणायप्रयछेत्सव्य २मृद्वापप्रक्षालयितुरपुपस्पृश्योत्तरेणय
ज्ञुषांत्मानंप्रत्यग्निमुखोकूर्चाभ्यांपरिगृह्यमृन्मेयेनार्हणीयाआपइतिप्राहोत्तरयाग्निमंत्र्याजलाशयेकृदेशआनीय
मानउत्तरंयज्ञुर्जपेच्छुषंपुरस्तान्निनीयमानमुत्तरयानुमंत्र्यतेदधिमथ्नितिस २सृज्यका २सेनवर्षीयसापिधाय
कूर्चाभ्यांपरिगृह्यमधुपर्कंइतिप्राहत्रिरुत्तमेकेघृतंचपाद्मेकेधानाःसक्तू २श्चोत्तराभ्यामग्निमंत्र्ययज्ञुर्भ्यामपआ

चामतिपुरस्तादुपरिष्टाच्चोत्तरयाऽभिः प्राश्नानुकंप्यायप्रयच्छत्यतिगृह्येवराजास्थपतिर्वापुरोहिताय गौरितिगां
प्राहोत्तस्याभिमंत्र्येतस्येवपाऽश्रपयित्वोपस्तीर्णाभिघारितांमध्यमेनांतमेनवापलाशपर्णेनोत्तरयाजुहोतियद्यु
सृजेदुपाऽशूत्तरांजपित्वोमुत्सृजतेत्यऽऋषभमुपाऽशूत्तरेरभिमंत्र्योत्कल्पयतेत्यऽऋषभाचार्यायर्त्विजेश्वशूरा
यराजन्यसिपरिसंवत्सरादुपतिष्ठेद्यएतत्कार्यसहस्रवत्केचित्राय ९२ सीमंतोन्नयनंप्रथमेगर्भेचतुर्थेमासिब्रा
ह्मणान्भोजयित्वाशिषोवाचयित्वाग्नेरुपसमाधानाद्याज्यभागांतेन्चारब्धायामुत्तराआहुतीर्हुत्वाजयादिप्रतिप
द्येतपरिषेचनांतंहुत्वापरेणाग्निंप्राचीमुपवेश्यत्रीण्याशाल्यास्तिस्तिर्दर्भपुंजीर्लैः शालालुग्लसेनेत्यूर्ध्वंऽसीमंत
मुन्नयतिव्याहृतीभिरुत्तराभ्यांचगायतमितिवीणागाधिनोसऽशास्त्युत्तरयोःपूर्वासाल्वानांब्राह्मणानामितरान
दीनिर्दशश्वयस्यावसंतियवान्विरूढानबध्यवाचंयच्छत्यानक्षत्रेभ्यउदितेषुनक्षत्रेषुप्राचीमुदीचींवादिशमुप

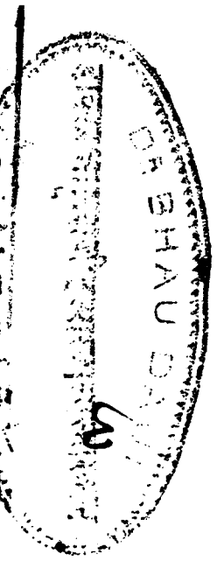

निष्क्रम्यवत्समन्वारभ्यव्याहृतीश्चजपित्वावत्संविसृजेत्युऽसुवनंव्यऽकर्मतिष्येणन्यग्रोधस्ययाप्राच्युदीची
वाशारवाततःसघृषणाशृंगामाहृत्यसीमंतवदग्नेरुपसमाधानाद्यनवस्तृतयाकुमार्यादृषत्युत्रेदृषत्युत्रेणपेषयित्वा
परिपाव्यापरेणाग्निंप्राचीमुत्तानांनिपात्योत्तरेणयजुषागुष्ठनदक्षिणेननासिकाछिद्रेपिनयतिपुमाऽसंजनयतिक्षि
प्रऽसुवनमनाप्रीतेनशारावेणानुस्तोतसमुदकंमाहृत्यपत्तःसूर्यंतींनिधायमूर्ध्नोष्यंतीमुत्तरेणयजुषामृत्यवेताभिर
द्भिरुत्तराभिरवोक्षेद्यदिजरायुनंतदेवंविहिताभिरवाद्भिरुत्तराभ्यामवोक्षेत ९४ जातंवात्सप्रेणाभिमृत्योत्तरेणय
जुषापस्छआधायोत्तराभ्यामभिमंत्रणंमूर्ध्न्यवघ्राणदक्षिणेकर्णेजापोनक्षत्रनामचनिर्दिशतितद्रूढस्यभवतिमधु
घृतमितिसऽसृज्यतस्मिन्दर्भेणहिरण्यंनिष्कंर्यबध्वावधायोत्तरैर्मैत्रैःकुमारंप्राशयित्वोत्तराभिःपंचभिस्नापयि
त्वादधिघृतमितिसऽसृज्यकाऽसेनृषदाज्यंव्याहृतीभिरोंकारंचतुर्थीभिकुमारंप्रलपित्वाद्भिनेषऽसऽसृज्यगो

ष्टनिनयेदुत्तरयामातुरुपस्थ्आधायोत्तरयादक्षिण२स्तनंप्रतिधाय्योत्तराभ्यांपृथिवीमग्निमृश्योत्तरेणयज्ञुषासं
विष्टमुत्तरेणयज्ञुषा शिरस्तउदकुंभंनिधायसर्षपानूफ्फलकरमिश्रानंजलिनोत्तरैःप्रसुः स्त्रिःप्रतिस्वाहाकार२हुत्वा
स२शान्तिप्रविष्टप्रविष्टएवतूष्णीमग्नावावपतेत्येवमहरहरानिर्दशतायांदशम्यामुथतायां२स्नातायांपुत्रस्यनामद
धातिपितामातेतिद्व्यक्षरंचतुरक्षरंवानामपूर्वमारव्यातोत्तरंदीर्घाग्निनिष्टानांतंघोषवदाद्यंतरंतस्थुमपिवायस्मि
स्वित्युपसर्गःस्यात्तद्धितंतिष्ठतमितिहिब्राह्मणमयुजाक्षरंकुमार्याःप्रवासादेत्यपुत्रस्योत्तराभ्यामग्निमंत्रिणं
मूर्ध्न्यवघ्राणंदक्षिणेकर्णउत्तरान्मंत्रांजपेत्कुमारीमुत्तरेणयज्ञुषाग्निमंत्रयतेनोधिषष्ठमासिब्राह्मणान्भोजयित्वा
शिषोवाचयित्वादधिमधुघृतमोदनमितिस२स्रज्योत्तरैर्मंत्रैःकुमारंप्राशयतेतिरेणमां२सेनेत्येकजन्मनोधित्र
तीयवर्षेचौलंपुनर्वस्वोब्राह्मणानांभोजनमुपनयनवत्सीमंतवदग्नेरुपसमाधानाद्यपरेणाग्निंप्राञ्चमुपवेश्यत्रेराया

रालल्याश्चिस्निर्दर्भपुंजीलैःशालालुग्लप्लेनेतिनूष्णीकेशान्निनीयंयथर्षिशिरवानिदधातियथावैषांकुलधर्मस्या
दपा२स२सर्जनाद्याकेशानिधानात्समानंक्षुरंप्रक्षाल्यनिदधातितेनत्र्यहंकर्मनिवृत्तिर्वरंददात्येवंगोदानमन्य
स्मिन्नपिनक्षत्रेषाडशीवर्षेभिगोदानोवास्यात्संवत्सरंगोदानव्रतमेकउपदिशंत्येतावंनानासर्वान्केशान्चाप
यतउदकोपस्पर्शनमितिछंदोगाः १६ षष्ठःपटलः दक्षिणाग्नेयकूप्रणमगारावकारामुद्धत्यपला
शेनशमीमयेनोदूहेनेतामेवदिशमुत्तरयोदूहत्येवंत्रिःकृत्समुत्तरयाग्निमृश्यप्रदक्षिणा२स्थूणागर्तान्खानयि
त्वाभ्यंतरंपा२सूनुदुप्योत्तराभ्यांदक्षिणाद्वारस्थूणामवदधात्येवमितरांयथारवातमितरांश्चवधापव२शमाधी
यमानमुत्तरेणयज्ञुषाग्निमंत्रयतेसंमितमुत्तरैर्यथोलिंगंपालाश२मीमयंवेध्ममादीप्योत्तरयाग्निमुधृत्योत्तरेणय
ज्ञुषागारंत्रपाद्योत्तरपूर्वदेशेगारस्योत्तरयाग्निंप्रतिष्ठापयतितस्माद्दक्षिणमुदधानायतनंभवतितस्मिन्विष्वीनांग्रा

न्दर्शात्स२स्तीर्यतेषूत्तरयर्ग्वीह्यवान्युप्यतत्रोदधानंप्रतिष्ठापयतितस्मिन्नुत्तरेणयजुषाचतुरउदकुंभान्नानयतिदी
र्णमुत्तरयानुमंत्रयतेऽग्नेरूपसमाधानाद्याअसागांतउत्तराआहुतीर्हुत्वाजयातिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वोत्तरे
णयजुषोदकुंभेनत्रिःप्रदक्षिणमंतरतोगारंनिवेशनंवापरिषिच्यब्राह्मणान्भोजयेदपूपैःसकुल्मिरोदनेनेति १७
श्वयद्गृहीतंकुमारंतपायुकोजालेनप्रच्छाद्यकृ२संकृणिंवाहृदयंनद्वारेणसभांप्रपाद्यसभायांमध्येधिदेवनमुद्धृत्या
वोक्ष्यास्मान्युप्यास्मेषूत्तानंनिपात्यदध्नालवणमिश्रेणांजलिनोत्तरैरवोक्षेत्प्रातर्मध्यंदिनेसायमगदोभवतिशांखिनंकु
मारंतपायुकमुत्तरेभ्यामभिमंत्र्योत्तरयोदकुंभेनशिरस्तोवनयेत्प्रातर्मध्यंदिनेसायमगदोभवति॥श्रावण्यांपौर्णमा
स्यामस्तमितेस्थालीपाकःपार्वणवदाज्यभागांतेस्थालीपाकाहुत्वांजलिनोत्तरैःप्रतिमंत्रंकृ२शुकानिजुहोत्युत्त १०
राभिस्तिसृभिरारग्वधमय्यःसमिधआज्याहुतीरुत्तराजयातिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वावाग्यतःसंभारानादा

यप्राचीमुदीचींवादिशमुपनिष्क्रम्यस्थंडिलंकल्पयित्वातत्रप्राचीरुदीचीश्चतिस्रस्तिस्रोरेखालिखित्वाद्विरुपनिनीय
तासूत्तरयासक्तून्निर्वपतितूष्णीसंपुष्कृधानाल्लाजानांयजमानाभ्यंजनेस्थगरोशिरमित्युत्तरैरुपस्थायापःपरिषिच्या
प्रतीक्षास्तूष्णीमेत्यापश्चेतपदेत्येताभ्यामुदकुंभेनत्रिःप्रदक्षिणमंतरतोगारंनिवेशनंवापरिषिच्यब्राह्मणान्भोज
येत् १६ धानाःकुमारान्प्राशयंत्येवमतऊर्ध्वंयदशनीयस्यसक्तूनांवैतंबलिं२हरेदामार्गशीर्ष्यामार्गशीर्ष्यांपौ
र्णमास्यामस्तमितेस्थालीपाकोहार्षमितिबलिमंत्रस्यसंनामोत्रेनमुत्सृजत्यानाहिताग्नेराग्रयणंनवाना२स्थाली
पाकं२श्रपयित्वाग्रयणंदेवताभ्यःस्विष्टकृच्चतुर्थीभ्योहुत्वातंडुलानांमुखंपूरयित्वागीर्त्वाचभ्योदनपिंड२संव्रत्यो
त्तरेणयजुषागार्हपत्यमुपसंदिदेदेमंतप्रत्यवरोहणमुत्तरेणयजुषाप्रत्यवरुह्योत्तरैर्दक्षिणेःपार्श्वैर्नवस्वस्तरेसंविशं
तिदक्षिणःपितोत्तरामातेवमविशिष्टानांज्येष्ठोज्येष्ठोनंतरःस२हायोत्तराभ्यांपृथिवीमभिमृशंत्येव२संवेशनादि

त्रिरीशानयथास्थालीपाक २ अपयित्वाक्षेत्रपत्यंचप्राचीमुदीचींवादिशमुपनिष्क्रम्यस्थंडिलंकल्पयित्वाग्नरू
पसमाधानाद्यपरेणाग्निंदेकुटीकृत्वा १९ उत्तरयादक्षिणस्यमीशानमावाहयतिलौकिक्यावाचोतस्यामी
दुषींमध्येजयंतंयथोदमुदकानिप्रदायत्रीनोदनान्कल्पयित्वाग्निमभ्याहृत्यौतरैरुपस्पर्शयित्वौतरैर्यथास्वमोदनेभ्यो
हुत्वासर्वतःसमवदायौतरेणयजुषाग्निंस्विष्टकृतमुतरेणयजुषापस्थायौतरैःसहोदनानिपर्ण्यन्येकैकहृदय
दलादग्नादेवसेनाभ्योदशौतराभ्यपूर्ववदुतरैरोदनपिंड२संवृत्यपर्णपुटेवधायौतरेणयजुषावृक्षआसजत्यत्र रु
द्रांजपेत्प्रथमोतमैवांसितएतमग्निंलिंगास्थापयतियथैनाधूमःप्राप्नुयात्तागंधैर्दिग्युमुष्टिनावाक्षतिवृषाणमेवा
ग्रेगवांमार्गेनग्नौक्षेत्रस्यपतियजतीशानवदावाहनंचतुर्ष्वसप्तसुवावर्णेषुनामादेशंदधातिक्षिप्रंयजेतपाकोदेवउत १९
राभ्यामुपतिष्ठतेस्थालीपाकंब्राह्मणान्भोजयेत्क्षेत्रपत्यंप्राश्नंतियेसनाभयोभवतियथावेषांकुलधर्मस्या २०

मासिश्राद्धस्यापरपक्षेयथोपदेशंकालाःशुचीनमंत्रवतोयानिगोत्रमंत्रसंबंधानयुग्मा२न्ब्राह्मणानर्थापेक्षोत्तो
जयेदन्नस्यौतराग्निर्जुहोत्याज्याहुतीरुतराएतद्विपरीतंसर्वमुतरैरग्निमुद्वासान्वाग्नतिपूरुषमुतरेणयजु
षोपस्पर्शयित्वाभुक्तवतोनुव्रज्यप्रदक्षणीकृत्यैतद्धंदक्षिणाग्रान्दर्भान्सप्तीर्त्वतेषूतरैरपादत्वौतरैदक्षिणापव
र्गान्पिंडान्दत्वापूर्ववदुतरैरपोदत्वौतरैरुपस्थायपयौतरयादपात्रेणत्रिःप्रसव्यंपरिषिंच्यन्युब्जपात्राण्युतरयजुर
नवानंत्र्यवरार्ध्यमावर्तयित्वाप्रोक्ष्यपात्राणिहृद्दमभ्युदाहृत्यसर्वतःसमवदायौतरेणयजुषाशेषस्याग्रासवर
र्ध्यंप्राश्नीयाद्यामाध्याःपौर्णमास्याउपरिष्टाद्यष्टकातस्यामष्टमीज्येष्ठयासंपद्यतेतामेकाष्टकेत्याचक्षतेतस्याः
सायमौपकार्यमपूपंचतुःशरावंश्रपयत्यष्टकपालमित्येके २१ पार्वणवदाज्यभागांतेजलिनौतरयापूपाज्जुहो
तिसिद्धःशेषस्तमष्टधाकृत्वाब्राह्मणेभ्यउपहरतिशेषंतदर्पणमुपाकरोतिपितृभ्यस्त्वाजुष्टमुपाकरोमीतित्

स्त्रीपंचाज्याहुतीर्हुत्वातस्येवपा२श्रपयित्वोपस्तीर्णाग्निघारितांमध्यमेनांतमेनचापलाशपर्णेनोत्तरयाजु
होतिमा२सौदनमुत्तराग्निःपिष्टान्नमुत्तरयाज्याहुतीरुत्तरास्विष्टकृत्प्रभृतिसमानमापिंडनिधानादन्वष्टका
यामेवैकेपिंडनिधानमुपदिशंतिअथैतदपरंदध्नएवांजलिनाजुहोतियथापूपमतएवयथार्थमा२स२शिष्टा
श्वोभूतेन्वष्टकातस्यामासिश्राद्धेनकल्पोव्याख्यातःसनिमित्तोत्तरांजपित्वार्थंब्रूयाद्रथंलब्धायोजयित्वा
प्राचमवस्थाप्योत्तरयारथचक्रेअग्निमुद्गातिपक्षसीवोत्तरेणयजुषाधिरूढोत्तरयाप्राचीमुदीचींवादिशम
भिप्रयायाद्यथार्थंयायादश्वमुत्तरैरारोहेद्धस्तिनमुत्तरयातार्क्ष्यरिषणेपूर्ववत्पृथिवीमग्निमृत्वोत्संवादमध्यन्
सव्येनपाणिछत्रंदंडंचादत्ते २२ दक्षिणेनफलीकरणमुष्टिमुत्तरयाहुत्वागेत्वोत्तरांजपेत्क्रुद्धमुत्तराभ्यामभित्रयेत १२
विक्रोधोभवत्यसंपन्नेषुःपरेषा२रुछूलादारिकाजीवचूर्णानिकारयित्वोत्तरयासुतायाःसंबाधउपवयेत्सिध्य

र्थेवभ्रुमूत्रेणप्रक्षालयीतसिध्यर्थेयदस्यगृहेपण्यंस्यात्ततउत्तरयाजुहुयाद्यंकामयेतनायंमछिद्येतेतिजीवविषाणेस्त्रंमूत्रमानीयसुप्तमुत्तराभ्यांत्रिःप्रसव्यंपरिषिंचेद्येनपथादासकर्मकराःपलायेर२स्तस्मिन्निरावान्युपसमाधायोत्तराआहुतीर्हुत्वाद्यद्यनंवृक्षात्फलमग्निनिपतद्यावाग्निविक्षिपेतवृषतक्यवाबिंदुरभिनिपतेत्तदुत्तरैर्यथालिंगंप्रक्षालयीतागारस्कूणविरोहणेमधुमउपवेशनेकुशांकपोतदर्शनेमात्याना२शरीररुषणन्येषुचाज्ञुतोत्पातेष्वमावास्यायांनिशापांपत्रापानश्रृणुयातदग्नेरुपसमाधानाद्याज्यभागांतउत्तराआहुतीर्हुत्वाजयातिप्रतिपद्यतेपरिषेचनांतंकृत्वाग्निमृतेप्युदयादक्षिणतोऽग्निमानंपरिधिंदधातिदधाति २२ दक्षिणेनफलीकरणमुष्टिंपार्वणसावदाज्यभागांते मासिश्राद्धस्यापरपक्षे उत्तरयादक्षिणस्यामीशानमावाहयतिधानाःकुमारान्प्राशयंतिश्चग्रहगृहीतंकुमारंदक्षिणप्रत्यक्प्रवणंजन्मनोधिषष्ठमासि जातंवात्सप्रेणाग्निमृत्वयासौ

मंतोभयनंप्रथमेगर्भेऽथैतदपरंविदमधीत्यस्मास्यन्॥ ब्रह्मचर्यमागामितिकुमारआहउपनयनंव्याख्या
स्यामः। चतुर्थिप्रहृत्यषोडशीउपाकरणेसमापनेच। अथैनामग्नेयेनस्थालीपाकेनयाजयति। नावमुत्त
रयानुमंत्रयते। प्राच्योमात्यदक्षिणं। सुहृदःसमवेतान्मंत्रयतः। मघाभिर्गावोगृह्यंतेयेनजुहोति। अथकर्मा
ण्याचाराद्यानिगृह्यंते। अथकर्माणिसुहृदोथैनामुपनयनंवेदमधीत्यसीमंतोन्नयनंदक्षिणाप्रत्यक्प्रवण
मासिश्राद्धस्याष्टो इत्यापस्तंबसूत्रेतृतीयःप्रश्नःसमाप्तः श्रीविश्वेश्वरार्पणमस्तुः हरिः ॐ
इतिगृह्यप्रश्नस्समाप्तः येथसंख्यरवरुद्रसंख्याः॥२६०॥शुभं॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

॥इतिअपस्तंबसूत्रसंपूर्णः॥

DR BHAU DAJI LAD
MEMORIAL